

הארות	יצירה	תקופה
כתב זה - הרחבה ולא חובה כיצד בדיוק קבל משה את החומשים ישנה מחלוקת 1.מאילות מאילות 2. בסוף ארבעים שנה 3. כולל בהר סיני אך לא מפוסקת . י"א כי משה קיבל משה כל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש וי"א כאמור שקיבל רק את הכללים בעזרתם ניתן לחדש מה שתלמיד וותיק עתיד לאמר . למצעה בתושב"ע חמישה חלקים 1.הלכה למשה מסיני 2.פרושים מקובלים 3. פרושים מחודשים {י"ג מדות כאמור 4. גזרות 5. תקנות מ' כתב את ספרי התנ"ך כך כתוב במארכא מסכת בבא בתרא (דף יד - 16 "ומ' כתבן? משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיו"ב יהושע כתב ספרו ושלמנה פסוקים שבתורה* שואל כתב ספרו וסופטים ורות* דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים: ע"י אדם הראשון, אל יד מלכי צדק, ואל יד אברהם, וע"י משה, ואל יד הימן, וע"י ידותון, ואל יד אסף, ואל יד שלשה בני קרח* ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינו"ת* חזקיה וסיעתו כתבו ישעיה, מלכי, שיר השירים וקהלת* אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל וסני עשר, דניאל ומאילת אסתר* עזרא כתב ספרו ויחם של דברי הימים עד לו." הולדת אברהם 1948 כניסה לארץ - 2488 בניין המקדש 2968 חורבן בית המקדש הראשון- 3368 גלות בבל שבעים שנה - בזמן הגלות מתרחשת מאילת אסתר שבחה ומצלתה של התושב"ע	משה קיבל כל התורה שבכתב {חמישה חומשים } וכן את התורה שבעל פה שהיא פרושה הבלעדי של התורה שבכתב -שעברה כך מדור לדור בתושב"ע ישנם חלקים שונים אחד מהם הוא -י"ג המידות שהתורה נדרשת בהם-שבועזרתם ניתן להוציא את ההלכות הטמונות בתוך דברי המקרא והם עברו במסורת מדור לדור מיהושע לזקנים {שופטים } ומהם עד אנשי כנסת הגדולה משה -חמישה חומשים יהושע-ספר יהושע זקנים -ספר שופטים נבאים - שמואל מלכים אנשי כנסת הגדולה -תחילת בית שני	קבלת תורה ע"י משה מסיני (2,448 לבריאת העולם ע"מ להפוך את התאריכים העיבריים לתאריכים לועזיים יש להוריד 3760 { המקור להשתלשלות פרקי אבות - משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים , וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. תקופת הזקנים -היא תקופת ספר שופטים . תקופת הנבאים מקבילה -לספר שמואל מלכים ושאר נביאים עד סוף בית ראשון.
פועלם של אנשי כנסת הגדולה: - כתבו את יחזקאל, תרי עשר, דניאל ומאילת אסתר (ב"ב ט"ו:). - חתמו את התנ"ך, ופירשו אותו (אבות דרבי נתן, מאילה י:). - עסקו בצנייני אגדה ומחשבה (כמובא בפרק חלק). - מייסדי המדרש (ירושלמי שקלים). - תיקנו תפילות, הבדלות, קדושות (ברכות ל"ט:). - תיקנו את פורים ואת קריאת מאילת אסתר. בין הבעיות שאנשי כנסת הגדולה נתקלים בהם {בעיקר בזמן עזרא ונחמיה } 1. התבוללות {עשרה יוחסים} 2. חילולי שבת .3. פערים חברתיים קשים{עבדים אדונים} 4. בעיות כלכליות 5. שינאת יושבי הארץ והתנקלותם להם אירועים חשובים בתקופתם: 1. הכרזת כורש ושיבת ציון 2. בניין בית המקדש השני 3. חידוש הישוב בארץ	תקנו תקנות וגזרו גזרות לחיזוק הדת, בין התקנות - ברכות {שבח ראיא, הנאה} קבעו נוסח תפילה אחיד לכל ישראל {שלוש שבח 12 בקשה ושלוש שבח },מניין תפילות וזמני תפילה . הסיבה בגללה נצרכו לתקנות אלה היא שבתקופה זו {תחילת בית שני } העם היה מאוד מנותק מהשפה העיברית וחלקם גם מההלכה והמסורת היהודית וזאת בגלל גלות בבל {70 שנה} שקדמה לתקופה זו .	תקופת אנשי כנסת הגדולה לערך 3368 לבריאת העולם תקופתם אורכת כ-200 שנה עד שמעון הצדיק שבימיו הגיע אלכסנדר מוקדון והתחלף השלטון מפרסי ליווני אנשי כנסת הגדולה - מועצה של מאה עשרים נבאים וזקנים {חכמים}שהיו בתחילת הבית השני . בניהם אחרוני הנבאים חגי זכריה מלאכי ,דניאל חנניה מישאחל עזריה נחמיה מרדכי זרובבל

תקופת סנהדרין
מכונה גם תקופת
הזוגות {שהיו ראשוני
התנאים} לערך 3580
לבריאת העולם תקופתם
אורכת כ- 200 עד
תחילת תקופת התנאים .
פירוש המילה -סנהדרין-ו
{מועצה, כינוס} של 71
דיינים שהוו את ההנהגה
ההלכתית של עמ"י
במחצית השניה של בית
שני

רשימת הזוגות מופיעה במשנה, מסכת אבות, פרק א, 'רשימת הזוגות

1. יוסי בן יועזר איש צרדה - ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
 2. יהושע בן פרחיה - וניתאי הארכלי. {בימי יוחנן הורקנוס ממלכי חשמנאי שהרחיב את גבולות הארץ
 3. יהודה בן טבאי - ושמעון בן שטח-היה אחיה של שלומציון המלכה אשתו של ינאי המלך גדול מלכי חשמנאי. {לא ברור מי מהם היה נשיא ומי אב בית דין}
 4. שמעיה- ואבטליון. {בזמן מלכות חשמונאי מתפוררת }
 5. הלל ושמאי. שמאי החליף חכם בשם מנחם שהיה בן הזוג המקורי של הלל, ולפי דברי המשנה[2] "יצא מנחם, נכנס שמאי". {בימיהם מלך הורדוס והשלטון עובר לרומי – תקופת מאופיינת בגזרות קשות ועול שעבוד מלכויות וזו סיבה לכך שלא יכלו ללמוד בנחת ורבו מחלוקת בין החכמים }**החכם המנוי ראשון בכל זוג כיהן כנשיא הסנהדרין** הוא החכם הגדול בדור והוא גם ראש הישיבה , והשני כאב בית דין של הסנהדרין שהוא משנה לנשיא
- מאורעות מאותה תקופה –** מרד החשמונאים –נס חנוכה מתיוונים , מפלת מלכות בית חשמונאי . מעבר משלטון יווני לשטון רומי

נלמדה .

תקופת אמוראים מ 3980 כ 300 שנה

האמוראים עסקו בביאור והסבר דברי התנאים ונמנעו לחלוק עליהם .

הגמרא נקראת גם תלמוד עוסק ב:

1. מבאר את דברי המשנה
 2. מתרץ קושיות בין המשניות
 3. פוסק הלכה מתוך כל המשניות
 4. מתקן תקנות
 5. גוזר גזרות
 6. אגדה – פרוש לכל דבר שאינו נוגע לצד ההלכתי של התורה כגון סיפורים על חז"ל או מעשי המקרא דברי מוסר והשקפה ודרך ארץ .דברי האגדה מופעים בתלמוד לצד הדיון ההלכתי או במהלכו .חלקם דרשות אגדיות {סיפורים} על פס' המקרא או על חכמינו בתקופות שונות כולל תקופת האמוראים והתנאים , מופעים גם כמשלים או פתגמי חכמה .
- יש גם יצירות וחיבורים על האגדות בנפרד מהגמרא כמו מדרש רבה {לתורה וחמש מגילות}.
- הגמרא אינה חולקת על המשנה ואמורא אינו יכול לחלוק על תנא –אך בהחלט יכול לפסוק במחלוקת תנאים .
- כל הדברים שבגמרא **הסכימו עליהם כל ישראל** לקבל אותם עליהם ולא לחלוק על דבריו –{רמב"ם}ולכן כל הדיונים בדורות הבאים נסמכים על דברי הגמרא .
- הרב קוק** מסביר את העניין שעם **ישראל קיבל** על עצמו את הגמרא וכן שאר תקנות או הלכות ומכח קבלה **זו הדבר הפר להיות הלכה** מחייבת כמו התורה שבכתב - **הסיבה היא -מפני חיבתה של אומתנו ,אהבתה וכבודה .**
- דוגמא לקבלה כזו** – היא חרם **דרבנו גרשום** –שהתקבלו דבריו בהרבה קהילות והפכו להיות **כהלכה גמורה** למרות שלא היה תנא או אמורא . "וכל המוציא **עצמו מן הכלל** כפר בעיקר "הרב קוק מדגיש את כח האומה כולה שקיבלה על עצמה -שהוא המחייב אך לא דווקא גדולתם של החכמים שבדוראי היו גדולים { **הרב אברהם ישעיהו קרליץ** {החזון איש} מדגיש בעניין זה דווקא את גדולת החכמים הפוסקים הלכה שבאותו הזמן הרי הם " כמלאכים ורוח ממרום שורה עליהם " והיא הנותנת תוקף וסמכות לדבריהם

תקופת

הסבוראים מ 4280

כ1500 שנה

תקופת הגאונים

מ 4430 כ300 שנה

קרויה כך של שם המנהיג שהיה ראש ישיבת "גאון יעקב" בבבל וכינויו היה "הגאון"

התלמוד התפתח בשני מרכזים :

אחד בא"י –התלמוד הירושלמי נקרא כך משום כבודה של ירושלים למרות **שנערך בטבריה** . **עורכיו** היו תלמידי רבי יהודה הנשיא- רבי חייא ורבי הושעיא תלמידו של ר' הושעיא היה ר' יוחנן שהיה החכם המכזי והבולט באותה תקופה בא"י ודבריו נמצאים בשני התלמודים {דברי תורה עברו בין שני התלמודים ע"י נחותאי אנשים שהיו יורדים לבבל ומעבירים משם לפה ומפה לשם את דברי הגמרא { עוד מחכמי הדור בא"י – ריש לקיש ר' אלעזר בן פדת .

תלמוד הירושלמי נחתם כ100 שנה לפי התלמוד הבבלי הסיבה הייתה הקושי הגדול בלימוד תורה בא"י שהייתה תחת שלטון נוצרי ביזנטי בעוד בבבל שלטו הפרסים אשר הניחו לעמ"י לעסוק בתורה ללא הטרתם בגזרות ומיסים וכד..

בתלמוד הירושלמי ישנם ארבע סדרים :זרעים מועד נשים נזיקין ומסכת נידה מסדר טהרות .

שפתו ארמית ישראלית {יותר קשה מהארמית הבבלית} לשונו קצרה ודבריו אינן ערוכים בצורה מסודרת כמו התלמוד הבבלי אולי זו הסיבה שבמשך הדורות רוב עמ"י והפרשנים השונים עסקו בתלמוד הבבלי אך פחות בירושלמי . כיום בהשפעת החזרה לא"י ולמקורות ישנם יותר ויותר **החוזרים לעסוק בתלמוד זה** .

המרכז התורני בבבל החל ע"י תלמידי רבי יהודה הנשיא שירדו לבבל {בארץ היו גזרות קשות של שלטון רומי} מראשוני האמוראים שירדו לבבל **רב רבא** {רבי אבא}יסד ישיבת סורא **ושמואל** ייסד ישיבת נהרדעא ,ועבר אח"כ לפומבדיתא ישיבות אלו המשיכו להתקיים במשך שנים רבות .{הלכה כרב באיסורים וכשמואל בממנות} עוד אמוראים בולטים רב הונא רב חסדא רב יהודה רב יוסף רב נחמן . **וכן אביי ורבא** הסוגיות בהן דנו אביי ורבא ובחלקן חלקו אחד על השני קרויות - **"הוויות דאביי ורבא "** . "רב אשי ורבינא –סוף הוראה " כלומר הם היו חותמי התקופה ועורכי התלמוד הבבלי .

בתלמוד הבבלי ישנם ארבע סדרים –מועד נשים נזיקין קדשים ומסדר זרעים מסכת ברכות ומסדר טהרות מסכת נידה . שפתו ארמית בבלי .

נקראו כך מפני שהסבירו וביארו את הגמרא הם לא הוסיפו עוד הלכת או שמועות למה שכבר היה בתלמוד .המרכז התורני ממשיך להיות בבבל

חכמים בולטים ר' עמרם גאון –כתב סידור ערוך כשאלה לשואל בדבר נוסח וסד התפילה ,מקור זה מהווה עד היום מקור חשוב מאוד לנוסח וסדר הפילה 2. , **רס"ג** - כתב ספר פילוסופי "אמונות ודעות" וכן גם סידור 3.**רב אחאי** גאון "שאלות דרב אחאי גאון" בנוי לפי סדר פרשת השבוע ויש בו הלכה ודברי אגדה . **תשובת רב שרירא גאון** קרויה גם "איגרת רב שרירא גאון" יש בה הסבר על השתלשלות התושב"ע ושאר החיבורים עד סוף תקופת הגאונים רב האי גאון ., בתקופה זו **מתפתחות מספר יצירות חדשות שעד כה לא היו נפוצות** בעמ"י 1. **שו"ת** {שאלות ותשובות}שאלות הנשלחות מכל רחבי הציבור לישיבות ע"מ לדעת מהי ההלכה במקרים מיוחדים ושונים בהם אין ההלכה כה ברורה .יצירה זו מראה על חיבור חזק של העם עם המרכז הרוחני תורני 2. **ספרי פילוסופיה** העוסקים בענייני אמונות ודעות כמו רס"ג יצירה זו מלמדת על הצורך הגובר באותה תקופה וממנה והלאה להגן על

האמונה הדתית ועל יהודיות והלכותיה מפני התקפות מהעולם הנוצרי וכן מתוך ערעור המסורת ע"י הקראים. לאורך כל תקופת הגאונים וכן הסבוראים שקדמו להם הגמרא= **התלמוד הייה הבסיס לכל הדיונים וממנה** נקו הם את כל ההלכות בכך חיזקו את מעמדה ההלכתי המחייב בקרב כל ישראל.

התחלת הראשונים

מגדולי הראשונים - **רבנו חננאל** - {מאה י"א} התגורר בצפון אפריקה כתב פרוש מקיף לתלמוד הבבלי תלמידו **רבי יצחק אלפסי** {הרי"ף} נולד בצפון אפריקה ובגיל מבוגר עבר לספרד חיבר חיבור על התלמוד המסכם את המסקנות ההלכתיות היוצאות מהתלמוד. חיבורו **נקרא גם "תלמוד קטן"** בגלל חשיבותו. כיום חיבור זה מודפס בסוף כל מסכת. בעקבות חיבור זה חוברו עוד חיבורים הלכתיים - אחד הבולטים שבהם **הוא הרא"ש** - רבנו אשר שגם חיבורו נמצא בסוף כל מסכת - והוא סיכום קצר של מסכנות ההלכה מהגמרא מתבסס על חיבור הריף.

באשכנז פעל - **רש"י ר' שלמה יצחקי** שגר בצרפת. הוא חיבר פרוש **לתנ"ך ולתלמוד** לשונו הברורה פרושו הפשוט והמובן ומסריו הברורים והעמוקים מהווים אבן יסוד בהבנת כל הספרות הגדולה של התלמוד והתנ"ך. הוא מכונה גם "פרשנדתא" - שפירש וביאר את כל הדת והתורה.

נכדיו {היו לו רק שלוש בנות ונכדיו הם - שמואל - הוא הרשב"ם,

יעקב - הוא **רבנו תם**, יצחק - הוא הריב"ם} **הם בעלי התוספות** שבחיבורם מבררים לעומק את סוגיות הגמרא ע"י השוואה בין סוגיות ונתינת שיטה אחת כוללת שתסביר את הסוגיות השונות. דברי רש"י ותוס' מודפסים סביב כל עמוד בתלמוד. {בחלק הפנימי של העמוד רש"י ובצד החיצוני תוס'}. למרות שבהרבה מקומות בעלי התוס' שואלים ומקשים וחולקים על רש"י הדבר מתוך אהבה והערכה רבה שרחשו לשבם רש"י וראו בדבריו כמקור לדיון והעמקה.

הפרוש לתלמוד בתקופת הראשונים המשיך עוד ארבע דורות בספרד {הרמב"ן} - ר' משה בן נחמן {מאה י"א-י"ב} ותלמידיו רשב"א - ר' שלמה בן אדרת וריטב"א - ר' יום טוב בן אברהם והר"ן - רבנו ניסים ועוד מחברים.. שביארו והסבירו את התלמוד {

פרושים אלה מהווים בסיס ללימוד הגמרא עד היום **הרמב"ם** {מאה 12} - נולד בספרד עבר למרוקו ואח"כ לא"י ואח"כ עבר והתגורר במצרים. חיבר פירוש לכל המשניות ואח"כ חיבר חיבור הלכתי מקיף על כל ההלכות הנקרא - **"משנה תורה"** על שם חשיבותו, וכפי שמסביר הרמב"ם כי הלומד בתורה מיד אח"כ פותח במשנה תורה ויודע את ההלכה הנדרשת ואין לו צורך לספר נוסף **נמצא הוא שני לתורה שבכתב**. שם נוסף לחיבור **זה היד החזקה** על שם ארבע עשר הנושאים שחילק הרמב"ם את כל ההלכות. {שימי לב כי הוא הראשון המסדרת כל ההלכות לפי נושאים בדומה קצת למה שעשה רבי במשנה {

המיוחד בספר זה הוא הקף ההלכות הכולל את כל ההלכות גם כאלה שאינם נוהגות בזמן הזה כגון הלכות מקדש וקורבנות טומאה וטהרה, סנהדרין, מלכים וכד'. בחיבורו זה אין הרמב"ם מביא את המקור לדבריו אלא כותב ישר את ההלכה. הסיבה לצרות כתיבה זו - היא להקל על הרוצה ללמוד הלכה ולדעת את המסקנה הסופית אותה יש לבצע. שכן אדם רגיל שאינו תלמיד חכם גדול יתקשה מאוד להסיק מסכנות מתוך דברי הגמרא המסועפים והארוכים הנמצאים במספר מסכתות יש צורך בחשיבה עמוקה ומרובה ועמל רב זמן רב - וכל זאת עשה הרמב"ם עבורנו. כמו כן הרמב"ם כתב ספר פילוספי חשוב וגדול - "מורה נבוכים" וכן ספרי רפואה. {א

חוקה לראמ"ט ה'ו טס מתנאדיט 6680 כי לא ניתן ללמוד

תקופת הראשונים מכ 4730 כ500 שנה עד גרוש ספרד [לנוצרים 1492]

בסוף תקופת הגאונים מרכז התורה מתפזר ומוקמים מרכזי תורה חדשים במצרים, צפון אפריקה ספרד אשכנז {צרפת וגרמניה של היום} ישנה אגדה האומרת כי מרכזים אלו קמו ע"י ארבעה חכמים שנפלו בשבי וכל אחד נלקח למקום אחר ושם הקים מרכז של תורה הספר

המשך הראשונים ... במשך הדורות התעורר צורך לכתיבת חיבורים נוספים בעקבות ריבוי שאלות מתחדשות שלא נידונו בעבר ופרשנויות חדשות וחיידושי הלכה.

ספר חשוב נוסף נכתב ע"י **ר' יעקב בר אשר** {בנו של הרא"ש} {מאה 13-14} כתב ספר **"ארבע הטורים"** הקרוי כל על שם חלוקת הספר לארבע נושאים {שימי לב כי קדם לו הרמב"ם עם י"ד נושאים} **החלקים הם** 1. **אורח חיים** - הלכות יום יום תפילה ברכות שבת ויו"ט 2. **יורה דעה** - ענייני איסור והיתר כמו דיני כשרות, נידה אבלות וכד' 3. **אבן העזר** - דיני כתובות קידושין גיטין וכד' 4. **חושן משפט** - דיני נזיקים וממונות, מיועד בעיקר לדיינים הדנים בבעיות אלה.

על סיפרו של בעל הטורים נכתב פירוש מקיף וארוך המבאר מסביר ומביא מקורות לדבריו חיבור זה הוא **"הבית יוסף"** שנכתב ע"י **ר' יוסף קארו** {נולד בספרד, לפני גרוש ספרד- 1492 גלה ברח משם לא"י לצפת} בהמשך כותב ר' יוסף קארו חיבור נוסף - **"שולחן ערוך"** המסודר אף הוא לפי ארבע הטורים {ארבע נושאים} ובו הוא **מתמצת** את דבריו שבבית יוסף הלכה למעשה. {כאשר ישנו פירוש נלווה לפירוש המרכזי זה נקרא **"נושאי כלים"**} ר' יוסף קארו חיבר גם חיבור נלווה לרמב"ם שבו הוא מבאר את דבריו מביא מקורות ודעות נוספות הנקרא - "כסף משנה" **ר' יוסף קארו** מכונה גם **"המחבר"** או **"מרן"**.

על השו"ע כתב **הרמ"א** - ר' משה איסרליש **הגהות** ובהם ההלכות לפי מנהג אשכנז חיבורו זה מעונה **"מפה השו"ע והרמ"א"** - הפכו להיות החיבור המשפיע ביותר מאז ועד היום וכחיבור המחייב מבחינה הלכתית. במשך הדורות נכתבו עוד פרושים רבים לשו"ע.

כמו כן ישנם מנהגים רבים ושונים שנוצרו בקהילות ישראל {בחמש מאות שנה האחרונות מאז כתיבת השו"ע והרמ"א} הפזורות בעולם ומנהגים אלו הפכו גם הם להלכה מחייבת.

כמו כן ישנם שאלות רבות שהתחדש במשך הדורות בעניינים שונים כמו - טכנולוגיה, חברה, רפואה, כלכלה, מדינה וכו.. שהשו"ע לא כתב עליהם - והם עומדים לפסיקה לפני גדולי הדור של כל קהילה והרבים אותם הם קיבלו על עצמם.

מספרו, "משנה תורה" היות ואין בו מקורות ולא דעות שונות
ומחלוקות וכן טענו שהוא מכוון ללמוד את ספרו בלבד ולא לכל
על לימוד המשנה האמרא וכד' – אך התשובה לעניין זה פשוטה
והיא שהרמב"ם מצולע לא אמר כי אין לעיין באמרא ובשאר
המקורות אלא שדבריו נועדו לרבים מאוד שאין להם את הפני
והזמן ויכולת לעיין לעומק הסוגיות כדי להוציא הלכה למעשה
ולכן מוכן מדוע לא הביא הרמב"ם דעות שונות שכן הדבר
נועד להדריך הלכה למעשה ללא ספק וקושי {

התחלה אחרונים: חיבורים חשובים:
שולחן ערוך הרב -ר' שניאור זלמן מלאדי, האדמו"ר הזקן מייסד
חסידות חב"ד {רוסיה מאה י"ח}
שתילי זיתים –תוספת והסברים לשולחן ערוך חלק "אורח חיים"
כתב הרב דוד מזרחי {תימן המאה י"ח} נפוץ בקרב עדות התימנים.
קיצור שולחן ערוך–הרב שלמה גאנצפריד {הונגריה המאה י"ט}
סיכום ההלכות המעשיות בצורה קצרה ובהירה לעדות אשכנז
בן איש חי הרב יוסף חיים מבגדד {נאה י"ט} ערוך לפי סדר
הפרשיות ומופיעות בו הלכות מהשו"ע אורח חיים ויורה דעה כמו כן
משולב בו דברי אגדה לפרשה, הרבה פעמים בדבריו מביא את
דעת הקבלה . {מקובל כפוסק לספרדים}
"כף החיים"ר' יעקב סופר {בגדד –א"י מאה י"ט על שו"ע אור"ח
יור"ד וגם הוא מביא פסיקה ודברי תורת הסוד { פוסק לספרדים}
משנה ברורה –הרב ישראל מאיר הכהן מראדין מכונה גם ה"חפץ
חיים" על שם ספרו על לשון הרע. המשנה ברורה על כל השולחן
ערוך –אורח חיים {פוסק ליוצא אשכנז}
מאז שבנו לארצנו נכתבו ספרי הלכה מרובים העוסקים במגוון
נושאים ושאלות מתחדשות
דוגמא אחת-שש"כ שמירת שבת כהלכתה –הלכות שבת ובשימת
דגש על שאלות המתחדשות לפי שיטת הרמ"א , כתב הרב יהושע
ישעיהו נויבירט מבוסס על פסקיו של ר' שלמה זלמן אויערבך פוסק
לאשכנזים
דוגמא נוספת "ילקוט יוסף – הרב יצחק יוסף על פי פסקיו של אביו
הרב עובדיה יוסף –הלכות אור"ח ויו"ד {אורח חיים ויורה דעה }
הספר מקובל בעדת הספרדים .

תקופת אחרונים מהשו"ע ועד ימנו {מ 5230-ועוד}
בכל הדורות מתקופתו ר' יוסף קארו והרמ"א הספרות ההלכתית
הפרשנית {תנ"ך גמרא, אגדה ..},ומבארת ומפרשת {גמרא
משנה וכד' } המשיכה להתפתח ולגדול ומעולם לא פסק חידוש
מבית המדרש כאשר כל פוסקי ההלכה נסמכו בדבריהם על
השו"ע והרמ"א שהיו בסיס חשוב לכל דיון הלכתי

ספרות השו"ת- ספרות שאלות ותשובות . המיוחד בספרות זו שיש בה התייחסות לבעיות במגוון נושאים שונים כגון –חברה, ביטחון, רפואה, משק וכלכלה, שלטון משפט, ישוב א"י, מקדש, מיכשור טכנולוגי מתקדם –שימוש בו בשבת , ענייני אישות ועוד ..-תשובות אלו ניתנו בשימת דגש לבעיה הספציפית לאותו אדם או אנשים באותו מקום ובאותו זמן – ולכן במרבית המקרים לא ניתן למצוא מענה לאותם שאלות בהלכות הרגילות. ספרות זו כמובן מבוססת על דברי המשנה והגמרא ושאר ספרי ההלכה כאשר הפוסק נדרש להוציא הלכה חדשה על סמך אותם מקורות . ספרות זו החלה בתקופת הגאונים ומאז עד ימנו מהווה דרך חשובה מאוד להעברת ההלכה לכל שדרות העם .	דוגמאות : שו"ת הרשב"א {ר' שלמה בן אדרת ברצלונה ספרד מאה י"ג} כתב אלפי תשובות בנושאים שונים מאות מפסקיו התקבלו בספר שולחן ערוך של ר' יוסף קארו . שו"ת מהר"ם{מורנו הרב מאיר מרוטנבורג גרמניה המאה הי"ג } כתב אלפי תשובות בסוף ימיו נכלא במבצר וגם משם המשיך לכתוב תשובות עד שנפטר . וכן ישנם עוד שותי"ם רבים וחשובים שנכתבו בפזורות ישראל לאחר גלות ספרד ביניהם : שו"ת הרדב"ז {ר' דוד בן זימרא ספרד –צפת מאה ט"ז} כתב יותר מעשרת אלפים תשובות ופירש את כתבי הרמב"ם . שו"ת החיד"א {הרב חיים יוסף דוד אזולאי מאה י"ח ירושלים} כתב שו"ת יוסף אומץ ושות חיים שאל . שו"ת חתם סופר {הרב משה סופר הונגריה מאה יח-יט} כתב גם פירושים חידושים ודרשות ובתקופתנו : שו"ת אגרות משה {רבי משה פיינשטיין ארה"ב } שו"ת יביע אומר ושו"ת יחוה דעת – הרב עובדיה יוסף ספריו ניכרים בבקיאות אדירה וגאונות עצומה
תחומין-סדרת ספרים שבה מאמרים של גדולי הרבנים והפוסקים הכותבים על מגוון נושאים מתחדשים בזמננו בשימת דגש על בעיות חברה ומדינה על פי התורה . אנציקלופדיה רפואית כתב הרב פרופ' אברהם שטיינברג –ובה התייחסות להיבטים שונים של בעיות רפואיות בשימת דגש להיבט ההלכתי	ספרי מחקר עיוניים בהלכה החוקרים לעומק את המצבים השונים ואת ההיבטים ההלכתיים הקשורים אליהם . ישנם גם כתבי עת- אלו חוברות היוצאות מעת לעת ובהן חידושי תורה, דברי אגדה ומחשבה, דברי הלכה –לנושאים חדשים ורלוונטיים
דוגמא לפרוש חדש למשנה -פירוש קהתי שבו ביאור רחב עם מבוא והקדמה למשנה הנותן רקע גם למי שאינו מצוי ובקיא כלל בענייני המשנה . דוגמא לפרוש חדש לגמרא הוצאה בה הגמרא מבוארת מפוסקת מנוקדת ע"י הרב עדין שטיינזלץ ובו מופעים גם דברי רש"י והתוס' . ש"ס שוטנשטיין-ש"ס דומה לזה של הרב עדין יצא ע"י קבוצת רבנים המבארים ומפרשים את הגמרא על פי דברי הראשונים והאחרונים וכן יש בו הערות שוליים להרחבה והעמקה בסוגיה.	ביאורים חדשים למשנה והתלמוד במשך שנים נלמדה המשנה עם פירושו של הברטנורא {מאה ט"ו איטליה } או פרוש הרמב"ם למשניות או פרושים קדומים אחרים . וכן הגמרא שנערכה לדפוס במהדורת וילנא שיצא במאה הי"ט ובה פירוש רש"י ותוס' נלמדה כך במשך שנים. שניהם הגמרא ומשנה זכו בשנים האחרונות להוצאה חדשה מבוארת ומוסברת מנוקדת ומפוסקת באופן שתהיה נגישה ומובנת לכל אדם .
לימוד יומי –מייסד מפעל זה הא הרב מאיר שפירא {בשנת תרפ"ג}ראש ישיבת חכמי לובלין שהגה את הרעיות שכל יהודי ילמד בכל יום דף אחד ובכך במשך שבע וחצי שנים יוכל להקיף את כל התלמוד מראשיתי ועד סופו . מאז ייסד הרב מאיר שפירא קמו עוד מפעלים דומים כמו ההלכה יומית, הרמב"ם היומי משנה יומית פרק יומי בתנ"ך.	
דוגמאות למכוני מחקר : מכון צומ"ת{צוותי מדע ותורה } באלון שבות וכן מכון מדעי טכנולוגי להלכה בירושלים –שני אלה עוסקים במציאת פתרונות במצבים מיוחדים כגון הפעלת מכשור בבית חולים או בצבא או הפעלת מכשור ברפתות וכד.. מכון תורה והארץ –באשקלון – וכן מכון מצוות התלויות בארץ מושב עוזיאל וכן המכון לחקר החקלאות על פי התורה בירושלים - מכונים אלה עוסקים -כיצד ניתן לשמור שמיטה היום ולא לגרום לנזקים לחקלאי ולשוק , כיצד לדאוג לכך שהפירות המשווקים יהיו – מעושרים ולא ערלה, מניעת כלאים בשדות , התמודדות עם בעיית החרקים בפירות .	מכוני מחקר כאמור ישנם בעיות במגוון נושאים רבים -חברה, ביטחון, רפואה, משק וכלכלה, שלטון ומשפט, ישוב א"י, מקדש ... אשר פוסקי הדור נדרשים לתת להם התייחסות הלכתית . כאמור חלק מהתייחסות לעניינים אלה נמצא בספרות השו"ת אך ישנם מכוני מחקר המנסים לא רק לומר את עמדת ההלכה אלא למצוא פתרונות טכנולוגים ואחרים לאותם בעיות

מכון שלזינגר לחקר <u>הרפואה</u> ע"פ ההלכה ליד שערי צדק ירושלים עוסק אלו טיפולים מותר לעשות בשבת , מהו היחס לחולה סופני תרומת איברים , מתי ניתן להקל בצום יוה"כ וכן <u>מכון פוע"ה</u> – רפואה ופוריות על פי ההלכה גם בירושלים		
<u>דוגמאות :</u> <u>פרויקט השו"ת</u> –אנברסיטת בר אילן רמת גן ובו מאגר עצום של ספרים מהמקרא ומפרשיו ספרות תנאים אמוראים ועוד ספרות הלכתית, שו"ת ומחשבה ומוסר מאז עד ימנו <u>אוצר החכמה</u> –ובו אלפי ספרים וכתבי עת <u>היברובוקס</u> –ספריה דיגיטלית חינוכית מקוונת - ובה אלפי ספרים וכתבי עת	עם התפתחות הטכנולוגיה והמחשוב בעיקר, <u>פותרו מאגרים</u> <u>אלקטרוניים</u> שבהם ישנו אוסף גדול מאוד של ספרים מהתנ"ך היתרון הגדול שיש במאגרים אלה היא היכולת לחפש ע"י מנוע חיפוש בדיוק את הערך והנושא אותם רוצים ללמוד	<u>מאגרי מידע</u>

נושאים עיוניים

מהחוברת מעגלי ההלכה 26-9 {חוברת סגולה }

"אשר נתן לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו "

אשר נתן לנו תורת אמת –**תורה שבכתב**

וחי עולם נטע בתוכנו –תורה **שבעל פה** שימי לב כי התורה המכונה "בתוכנו " זה התשוב"ע שהיא נלמדת ונכתבת ע"י עם ישראל **{ר' יעקב בעל הטורים}**

הקב"ה כרת ברית עם ישראל בשביל שיקבלו את התושב"ע שנאמר –**"כי על פי** הדברים האלה

{תושב"ע} כרתי איתך ברית ואת ישראל"**{מסכת גיטין}**

משל למלך שיש לו שני עבדים, ונתן לכל אחד קב חיטין {כמות של חיטים} ואגודת פשתן. העבד החכם לקח את החיטין וטחן אותם ובישל ואפה מאפה משובח ומהפשתן הכין מפה. העבד הטיפש השאיר אותם כמו שהם כשבא המלך כל אחד הגיש לו את אשר עשה וודאי שמח בעבד החכם שפרס לפניו מפה ועליה מיני מאפה, והעבד הטיפש התבייש מאוד. כך אנו קיבלנו תורה שבכתב המשולה לחיטין ואנו נדרשים להוציא ממנה מני מאפה –הם ההלכות שבתושב"ע ע"י טיחנה ברירה לישא....

לזה הלימוד הנעשה ביגיע בעזרת הכלים שאיתם לומדים את התורה שבכתב והם י"ג מידות {המקור למשל ממקרה בו שאל מין {כופר} אחד - ושאל הרי התורה שבע"פ אינה מהשמים

פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאני אדם אחד. ובא אלי בדרך מינות. ויש בו מקרא ואין בו משנה. אמר לי. מקרא ניתן לנו מהר סיני. משנה לא ניתן לנו מהר סיני. ואמרת לי. בני, והלא מקרא ומשנה מפי הגבורה נאמרו. ומה בין מקרא למשנה. משלו משל. למה הדבר דומה. למלך בשר ודם שהיה לו שני עבדים. והיה אוהבן אהבה גמורה. ונתן לזה קב חיטין ולזה קב חיטין. לזה אגודה של פשתן ולזה אגודה של פשתן. הפקח שבהן מה עשה. נטל את הפשתן וארגו מפה. ונטל את החיטין ועשאן סולת. ברירה טחנה. ולשה ואפה. וסידרה על גבי השולחן. ופרס עליה מפה. והניחה עד שלא בא המלך. והטפס שבהן לא עשה ולא כלום. לימים בא המלך בתוך ביתו ואמר להן. בני. הביאו לי מה שנתתי לכם. אחד הוציא את {פת} הסולת על גבי השולחן ומפה פרוסה עליו. ואחד הוציא את החיטין בקופה. ואגודה של פשתן עליהן. אוי לה לאותה בושא. אוי לה לאותה כלימה. הוי אומר איזה מהן חביב. זה שהוציא את השולחן ואת {פת} הסולת עליו

מדוע התושב"ע לא ניתנה בכתב ?

1. **שהגויס לא יגבנו אותה** כפי שעשו בתורה שבכתב וכך נשארה התושב"ע יחודית רק לנו. {מדרש תנחומא}

2. בתורה שבכתב ישנם כל העקרונות אך ההתייחסות להלכות **המתחדשות בכל עת נלמדות ע"י התושב"ע** {ר' אלבו}

3. **תורה שבכתב היא יסוד המצוות ומהותן והתושב"ע –פרטי** ההלכות כיצד העקרונות מופעים בתור הלכה למעשה. ניתן לראות עניין זה בהלכות שבת- הרעיון והמהות של שבת הוא שביתה ממלאכה –זה נאמר בתורה שבכתב וכיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי למעשה זה ההלכה של התושב"ע המפרטת את הלכות שבת מה אסור ומה מותר. משל נוסף –כמו בניית בית שיש את העיקר והוא- למה צריך לשמש הבית {מגורים} והגנה { אך יש צורך להעביר עיקרון זה למעשה כיצד הבית יהיה בנוי כמה חדרים כמה חלונות וכד... וזה דומה לתושב"ע {מהר"ל}

רמב"ם –היסוד השמיני {של האמונה מתוך י"ג עיקרים} הוא להאמין **כי כל התורה ניתנה למשה הו תורה שבכתב והו תושב"ע ומשה רק מוביל ומעבירה לעמ"י** שנאמר " בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים כי לא מליבי "

על חיבורו המיוחד של רבי {רבי יהודה הנשיא} עייני בטלה לעיל בפירוט על חיבורו והסיבות שהביאו אותו לחבר את המשנה .

בהקדמתו למשנה תורה כותב הרמב"ם מדוע רבנו {ר' יהודה הנשיא} כתב את המשנה לעייני בתקופת התנאים הסבר לדבריו אלה :

"רבנו הקדוש חיבר המשנה. ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה. אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשנה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור

ודור בכל התורה כולה וחייבר מהכל ספר המשנה. ושננו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם. ורצו בכל מקום. כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל. ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה. לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חייבר חייבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח.

סמכות חכמים :

למעשה כאמור כל התושב"ע נתנה כבר בסיני, כל עקרונות הפסיקה והפרשנות, כמו שנאמר "ויתן ה' אלי שני לחות האבנים ... **ועליהם ככל הדברים** אשר דבר ה' עימכם מתוך האש .." ואפילו מה שתלמיד וותיק {תלמיד בדורות הבאים} עתיד לחדש ניתן למשה, וכן כתוב בקהלת –יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא {נראה לפימים כי ישנם הלכות חדשות שלא ניתנו למשה בסיני} אך ממשיך הפס' ואומר "כבר היה לעולמים" –ז"א דברים אלה היו וניתנו מעולם לפני שנים רבות למשה בסיני. במשך הדורות התושב"ע רק מתגלה ע"י חכמי הדור **שהתורה נתנה להם סמכות לפסוק ולהורות כמו שכתוב: 1.** על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך **תעשה לא תסור** מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל " **וכן 2.** שאל **אביר** ויגד **זקני** ויאמרו לך " **ומכח פס' אלו ניתן לברך על מצוות דרבנן** " אשר קידשנו במצוותיו **וצונו** ... {כמו חנוכה ופורים} למרות שה' לא ציונו על חגים אלה בכ"ז ציונו לשמוע לכל החכמים.

"על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך **ימין ושמאל**"

רש"י אומר ע"פ חז"ל שהכוונה אפילו אומרם לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין ז"א נראה **לך בברור שהם טועים** בדבריהם עדין מצווה עליך **לשמוע בקולם**

הרמב"ן מסביר את הצורך לשמוע לקול חכמים בהסבירם את התורה - **שכן: 1.** כך ה' ציווה שנשמע לכל דבריהם **2.** על סמך דעתם נתן לנו את התורה אפילו אם יטעו **3.** הם לא יטעו משום שיש להם סיעתא דשמיא ורוח ה' עליהם **4.** קדושת המקום בו עומד בית הדין הגדול- בבהמ"ק עוזר להם שלא יטעו. ויש צורך רב בהלכה זו שכן- **5.** אם כל אחד יעשה כהבנתו בתורה –" תעשה תורה ככמה תורות " ודבר זה הוא הרבה יותר חמור מטעות שעלולה להיות לב"ד. למרות האמור לעיל –ישנה אפשרות שב"ד יטעה ובמקרה זה לפי התורה על חברי הסנהדרין להביא קורבן הקרי "פר העלם דבר של ציבור". אך כאמור אפשרות זו נדירה ביותר.

מעשה הממחיש את עוצמת החלטת ב"ד וגם במקום בו נראה שהם טועים **ר"ג קידש את החודש** {חודש תשרי בו חל יוה"כ} **לדעת ר' יהושע הדבר נעשה בטעות** גמורה ולכן לדעת ר' יהושע ר"ח היה רק למחרתו ובהתאם גם יוה"כ. ר"ג חייב את ר' יהושע לבוא אליו לב"ד עם מקלו ובמעותיו ביוה"כ שחל על פי חשבוננו – וזאת על מנת להראות עד כמה גדול כוחו של ב"ד בהכרעה הלכתית ושאינן לערר על פסק הלכה שלהם. דבר זה נעשה מתוך אהבה וכבוד לר' יהושע, שכן כינה אותו "רבי" ונשקו כאשר הגיע ביוה"כ, אך הצורך להעמיד את סמוכות ב"ד חשוב יותר- לכן נהג כך ר"ג.

שני רבנים נחמו וניסו להסביר לר' יהושע את הנגתו של ר"ג : **ר' עקיבא** שדרש בפניו את הפס' – " אלה מועדי ה' " **אשר תקראו אותם** " **אתם לב"ד** { קוראים וקובעים את זמן המועדים וזה מה שיקבע פסוק זה נאמר בתורה לעניין קידוש החודש ומראה את כח ב"ד במיוחד במצווה זו.

רבי דוסא בן הורקניס –דרש לפניו את הפס' " ויעל משה ואהרן נדב ואביהו **ושבעים מזקני ישראל** " –ומדוע לא ציינה התורה שמות שבעים זקנים {שהרי לפני כן מופעים שמות העולים אהרן וכו'...}אלא שרצתה תורה לומר לך שכל ב"ד שיעמוד ויקבע דבר הרי הם בעלי סמכות כמו משה ואין להרהר על

דבריהם .

פסוק זה מלמד באופן כללי בכל מקום את כחם של ב"ד.
עייני לעיל בטבלה על סמכות הגמרא וקבלתה ע"י כל ישראל {הרב קוק}

רמב"ם –אומר כי שהאמוראים - רבינא ורב אשי- שהם חותמי התלמוד הם סוף מעתיקי התורה שבעל פה שעברה עד אליהם מפה לאוזן, והם היחידים שלהם הסמכות לתקן תקנות ולגזור גזרות שהתקבלו על כל ישראל והם מחייבים את כל ישראל הועיל **והסכימו עליהם כל ישראל**.

הרב קוק מסביר את עניין קבלת מנהג או תקנה ע"י כל ישראל :

למרות שאנו יודעים כי תקנה או גזרה לא נאמרה בתורה או בנבואה, אך מפני **חיבת ואהבת וכבוד האומה** שקבלה מנהג זה הדבר הופך להיות מחייב למרות גדולת וקדושת החכמים שתקנו וגזרו עיקר החיוב הוא מצד חיבת האומה ולא בגלל גדולת החכמים שתקנו –ולדוגמא חרם דרבנו גרשום {שלא לשאת שתי נשים} שהיה בתקופה מאוחרת {ראשונים} ולא היה תנא התקבלו דבריו מפני חיבת האומה –"וכל המוציא עצמו מהכלל כפר בעיקר"

רבי יוסף קארו-אומר כי מיום חתימת המשנה קיבלו עליהם שדורות אחרונים לא יחלקו על דורות ראשונים. כל דור מסביר ומפרש את דברי קודמו אך אין בסמכותו לחלוק עליו .

הרב אברהם יעשהו קרליץ "החזון אי"ש" אומר –ה' משגיח על גדולי החכמים שכשהם מעמיקים בהלכה באותה שעה הם כמלאכים ורוח ה' שורה עליהם ולכן על פיהם נקבעות הלכות חמורות בהלכות שבת, באישות ועוד.. {שימי לב כי הדגש כאן הוא על גדולת החכמים המתקנים תקנות שלכן התקבלו בקרב עמ"י בעוד הרב קוק הדגיש את גדולת האומה שקבלה על עצמה את התקנה }

השולחן ערוך של ר' יוסף קארו –הנו ספר שהתקבל בקרב קהילות ישראל כספר מחייב הלכתית **הרמ"א – ר' משה איסרליש** כתב על השולחן ערוך את "המפה" ובא הלכות הנהוגות בקרב קהילות אשכנז –וגם הוא התקבל כספר מחייב לקהילות אלו .

מתקופת ואילך התחדשו הלכות רבות הקשורות לחידושי הדורות {צבא, רפואה, טכנולוגיה, חברה, מדינה וכד' }אך כבר לא היה פוסק שמוסכם על כולם כמו השו"ע והרמ"א ולכן כל קהילה קיבלה על עצמה את הרבנים אשר מדרכים ומובילים אותה מבחינה הלכתית ותורנית .

הרב חיים בן עטר, אור החיים הקדוש, ויקרא יג, לז

וראיתי ליישב מאמרי רז"ל שאמרו ויקרא רבה כב, א- **שלא היה דבר שלא נמסר למשה בסיני**, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. ואמרו במקום אחר כי רבי **עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה** (מנחות כט ע"ב), וכן כמה מאמרים שדומים לזה. **ונראה כי ישוב** המאמרים הוא, כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה, והגם שתצרך כל דורות ישראל מיום מתן תורה עד שתמלא הארץ דעה אין חידוש שלא ידעו משה. אבל **ההפך הוא כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה**, והנה האדון ב"ה בחכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב כל תורה שבעל פה שאמר למשה, **אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה היכן הוא רמז בתורה שבכתב**. וזו היא **עבודת בני ישראל עמלי תורה** שיישבו ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות כולן יתנו להם מקום בתורה שבכתב. ולזה תמצא באו התנאים וחברו תורת כהנים וספרי וכו', וכל דרשתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות והלבישום בתורת ה' תמימה שבכתב, ואחריהם ועד היום זו היא עבודת הקודש בני תורה לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה, וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים. וענין זה לא נמסר למשה כולו לדעת כל תורה שבעל פה היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב. ולזה אמרו ז"ל שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה, אין הכוונה שלא ידע משה עקרון של דברים הלא ממנו הכל, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. **אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה**

שאלת האורח חיים הקדוש – הרי נאמר **שכל התורה נמסרה למשה** בסיני ואפילו חידושים של תלמיד בדורות הבאים מצד שני כתוב - שר' **עקיבא דרש דברים שלא ידע משה ?**

תשובות האורח חיים הקדוש -ה' אכן גילה למשה את כל ההלכות אך לא את מקורן
בתורה וחלק זה של גילוי המקור בתורה מסור לעמלם של תלמידי חכמים שבכל דור -וזוה
לא נמסר למשה .